BIJGELOOF IN DE PREANGER-REGENTSCHAPPEN.

DOOR

J. HABBEMA.

In eene bespreking van een artikel handelende over *„Bijgeloovige gebruiken bij het bouwen en bewonen van huizen in de Preanger-Regentschappen.”* (Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde van Ned. Indië 6^e Volgr. deel VII blz. 110) keurt de Heer Snelleman die omschrijving af en zegt, ⁽¹⁾ dat het beter zou zijn geweest te spreken van *„een overzicht van gebruiken gegrond op Soendaneesche begrippen omtrent bijeenbehorende oorzaken en gevolgen,”* en de Heer S. voegt daaraan toe: *„Bijgeloof is altijd het geloof van een ander dus nooit goed volgens den een.”*

Het komt mij voor, dat het al of niet goedvinden van die gebruiken tot de qualificatie of omschrijving er van weinig afdoet en ik zal mij dan ook maar blijven bedienen van het woord bijgeloof, waaronder algemeen wordt verstaan, ook door hen die aan bijgeloof doen, het geloof aan allerlei bovennatuurlijke krachten en invloeden, in den regel met *het geloof* (christelijk of Mohammedaansch) niets te maken hebbende en veelal daarmee in strijd.

Ook meen ik te moeten blijven bij mijne opinie, dat bijgeloof voor kennis en ontwikkeling zal wijken. Wel ben ik het eens met den heer S. waar hij zegt, dat er ondanks het onderwijs in onze maatschappij een ontzaggelijke hoeveelheid bijgeloof gebleven is en verwacht ik evenmin als hij, dat na leerplicht slechts het geloof zal overblijven, maar de Heer S. zal toch niet ontkennen, dat als regel, het quantum bijgeloof vermindert, naargelang het peil van kennis en ontwikkeling stijgt.

De Heer S. vindt het gelukkig, dat het gelijkmaken van alle menschen niet zoo gemakkelijk gaat. Nu, dat is te begrijpen. Een

⁽¹⁾ Tijdschrift van het Kon. Ned. Aardrijkskundig Genootschap. Tweede serie Deel XVII blz. 133.

ethnoloog vindt het natuurlijk jammer, dat de eigenaardigheden, die een volk interessant en de studie daarvan aantrekkelijk maken, verdwijnen, even als een schilder qua talis het jammer zal vinden, dat oude schilderachtige, maar ongezone, in den weg staande huizen worden opgeruimd.

Ik maak van deze gelegenheid gebruik om een fout te verbeteren in het eerste stuk over „bijgeloof in de Preanger-Regentschappen” op blz. 113 reg. 17 v. b. in het 7^e deel, 6^e Volgr. van dit tijdschr.

Ik vertaalde daar nl. *lir noe njiram* door: „even als iemand die baadt,” terwijl de vertaling had moeten luiden: *even als eene vrouw die in de eerste periode is van zwangerschap*. (1)

(1) Zie Oosting sub *ḡḡḡḡḡ* II.

Bab kapërtjajaän oerang Soenda ka sagala manoeK.

H a j a m.

1. Lamoen ëndog keur dina sajang kalinian, dina waktöe lini koedoe geuwat eta ëndog dilëboean; lamoen teu dilëboean sok boeroeng, tara daek mëgar.
2. Lamoen noeroenkeun hajam isoek-isoek, sok djadi loba djagona, lamoen paboeboerit, sok loba bikangna.
3. Lamoen dina sajang diteundeunan seungseureudan¹ noe maratih, kajaning oraj wëlang (hoeloena), langgir, babakaoer djeung sadjaba ti eta, kadjadianana djagona sok maratih.
4. Lamoen boedak njatöe ëndog boeroeng, pagëgëdena sok boeroeng sagala kalakoean (sagala pagawean tara nëpi ka anggeusna).
5. Lamoen boedak njatöe katjing tjalang, tjek sawareh, matak teu djadian anak, tjek sawareh deui, matak taja pangabisa.
6. Ari noeroenkeun hajam, koedoe dipitjeunan anoe konengna dina toengtoeng pamatoekna (disëboetna panon olang). Lamoen teu dipitjeun, matak disambër heulang.
7. Hajam koemoepoe koedoe diparaban kedjo powe, soepaja djadi toeroendoel; hajam toeroendoel biasana sok djadi hajam gëde.
8. Endog hajam lalakina sok diteundeun dina pabejasan, soepaja pabejasan oelah datang ka kosong.
9. Lamoen hajam bikang kokorobok² lain rek diadoe, alamat kadatangan semah djaoeh (atawa rëdjëki³).
10. Lamoen hajam djago kongkorongok sore sore, di lëmboer eta aja noe reuneuh djadah.
11. Lamoen' boga hajam djago anoe kongkorongokna "*poetri dijoeK⁴*," watëkna dideukeutan koe Nji Sri.
12. Lamoen boga hajam djago kongkorongokna "*lingkoeng lëmboer¹*" mawatna kaimpoengan koe djëlëma.

Over het geloof van de Soendaneezen betrekking hebbende op alle soorten van vogels

Kippen.

1. Als eieren in het nest door een aardbeving worden overvallen, dan moet men gedurende de aardbeving die eieren gauw met asch bestrooien; als men dat niet doet, mislukken zij veelal en komen nooit uit.
2. Als men (de pas uitgekomen) kuikens 'smorgens vroeg uit het nest haalt, dan worden het meestal hanen, doet men het tegen den avond, dan worden het veelal hennen.
3. Als men in het nest een beest legt dat een giftigen angel heeft, zooals de oelar wělang (nl. haar kop), de scorpioen, de duizendpoot e. d., dan worden de hanen veelal krachtig, (moedig, flink).
4. Als een kind eieren eet die niet uitgekomen zijn, zullen, als hij volwassen is, zijne plannen mislukken (nooit iets wat hij onder handen neemt voltooid kunnen worden).
5. Als een kind een vuil (bebroed maar niet uitgekomen) ei eet, dan zeggen sommigen, dat hij niet met kinderen gezegend en anderen, dat hij niet knap zal worden.
6. Als men (pas uitgekomen) kuikens uit het nest neemt, moet men het gele (puntje) aan het uiteinde van den snavel (genaamd "panon olang") afbreken. Als dat niet geschiedt, zal het kuiken door een kiekendief gegrepen worden.
7. Kuikens die nog nestveeren hebben, moet men (gekookte) rijst van den vorigen dag te eten geven, opdat ze kaal worden (nl. zonder veeren en staart); zulke kippen worden veelal dik en vet.
8. Haneneieren worden dikwijls in de rijstmand gelegd, opdat deze niet leeg worde.
9. Als een hen zachtjes, gedempt kakelt, niet zooals wanneer hij vechten wil, dan is dat een teeken dat men door gasten van elders zal bezocht worden, (dan wel geschenken zal ontvangen).
10. Als een haan (of de hanen) 's avonds kraaien, dan is er in die kampoeng iemand zwanger buiten echt.
11. Als men een haan heeft die "*poetri dijoeck*" kraait, dan is dat een teeken dat Nji Sri in de nabijheid komt of is van den eigenaar (en dat wijst op overvloed van padi).
12. Als een haan "*lingkoeng lēmoer*" kraait, dan is dat een teeken dat men door vele menschen omringd zal worden (m. a. w. dat men tot aanzien zal geraken).

13. Lamoen boga hajam kongkorongokna *"tjatjag laeok⁴,"* eta koedoe dipeuntjit atawa di djoewal.
14. Kitoë deui hajam anoe kongkorongokna *"tjokoregoh⁴"* koedoe dipeuntjit atawa didjoewal, sabab matak *rerempo* (tëgësna nja kitoë bae, loba kasikit, woedoe kana gawe).
15. Lamoen hajam djalang di tēpas imah, koedoe dipeuntjit toeloëj diroewang di djalan parapatan, matak boga batoer.
16. Lamoen hajam djalang di imah, koedoe dipeuntjit doewanana toeloëj dipake aloeng bojong kaloehoereun soehoenan, sabab sangar matak baroentak.
17. Hajam tjamani⁵ paniisan⁶.
18. Hajam rodamala (hajam bikang siihan) kaimpoengan⁷ koe batoerna.
19. Hajam aprak bodas sok dipake toembal. Lamoen boedak gëring panas, eta hajam dimandian dina bokor atawa djadjambaran, tjaina oeroet ngamandian dipake ngamandian noe gëring panas teja, soepaja tjageur.
Atawa lamoen pare keur leutik kataradjang gëring atawa koe hama, eta hajam dimandian di seungapan, soepaja tjaina oeroet mandi ngotjor ka saloewarna sawah, nja eta soepaja parena djadi waras.
20. Hajam djago anoe sisit soekoena *batoe lapak⁸, simpaj, sembang, pantjoeran emas, tandjoeng karang, boewaja ngangsar, djeung selap,* kabeh matih peupeuhna.

Boeweuk.⁹

Lamoen sore wantji magrib aja boeweuk disada deukeut ka imah, disangkana rek mere pianakeun, sarta sok diparantjahan koe aweke pokna: *"baeu kadijeu noe geulis noe kasep, noe goreng patoetmah kokodoreun"*¹⁰. Ari noe matak kitoë, sabab boeweuk disadana kijeu: *"beut-beut,"* hartina, nitah nampanan barang noe rada beurat, babakoena pisan boedak.

13. Als men een haan bezit die *„tjatjag laeok“* kraait, dan moet hij geslacht of verkocht worden (want hij veroorzaakt ziekte).
14. Evenzoo moeten hanen geslacht of verkocht worden die *„tjokoregoh“* kraaien, omdat ze oorzaak zijn van *rerempo* (d. w. z. eveneens van allerlei ziekten en ongeschiktheid voor het werk).
15. Als kippen paren in de galerij van een huis dan moeten ze geslacht en daarna begraven worden op een viersprong, dan krijgt men vrienden, makkers.
16. Als kippen in huis paren, dan moeten ze beide geslacht worden, en daarna moet men ze over het dak heen elkaar toewerpen, omdat er (anders) onheil en tweedracht (in huis) zal ontstaan.
17. Kippen met een zwarte huid brengen geluk aan.
18. Rodamala-kippen (kippen met sporen) worden door makkers omringd (d. w. z. het houden van zulke kippen geeft het vooruitzicht op snelle vermeerdering).
19. Witte hanen met zeer grooten kam worden dikwijls gebezigd als bezweringsmiddel. Als een kind koorts heeft, dan wordt zulk een haan gebaad in een kleine of groote kom, en dat badwater gebezigd om de persoon die koorts heeft te baden (en wel) opdat hij beter worde. Of als de padi nog jong en door ziekte of één plaag (b v. muizenplaag) getroffen wordt, dan wordt de haan gebaad op de plek van waar het water over de sawah stroomt, opdat het badwater over de geheele sawah stroomde en zodoende de padi gezond worde.
20. Alle hanen waarvan het geschubde gedeelte der poten (zich voerdoet als en heet) batoe lapak, simpaj enz, zijn krachtig in het gevecht.

De nachtuil.

Als 's avonds tegen zonsondergang een nachtuil zich laat hooren, dicht bij een huis, dan gelooft men dat hij wil geven wat een kind zal worden (dus zwangerschap zal veroorzaken) en dan wordt hij dikwijls door de vrouwen met het volgende bezweringsformulier aangesproken: „kom hier, (of geef maar op) als het een mooi (meisje) is of een knappe (jongen) maar een leelijkert wil ik niet hebben.“ De reden waarom dat geloofd wordt is, dat de boewenk een geluid maakt aldus: „beut-beut,“ en dat beteekent (duidt aan) dat hij beveelt iets aan te nemen dat nog al (beurat) zwaar is, d. i. in het bijzonder een kind.

Sit oentjoewing.¹¹

Lamoen aja sit oentjoewing ngahantēm disada di sisi lēmboer atawa di tēngah lēmboer wantji pantjĕg tēngah peuting, koedoe diparantjahan kijeu: Raden Satja Naja tatjan tēpi ka djangdji, „tatjan datang ka mangsa, geura moelih bae.” Lamoen disada ti peuting, tapi lain tēngah peuting, marantjahanana saroewa bae, ngan ngaranna lain Raden Satja Naja, koedoe ki Djakirana, ki Patrakirana. Lamoen disada ti beurang, wajah koemaha bae, marantjahanana nja kitoe bae, ngan ngaranna sedjen deui, koedoe Raden Apĕj djeung Raden Bajĕm. Anoe matak koedoe diparantjahan kitoe, sabab eta manoe k pangdisadana teh ngĕmat soekma¹² djĕlĕma.

Toeweuw¹³ atawa gorek-gorek.

Lamoen aja toeweuw atawa gorek-gorek disada ti peuting, sakoer noe ngadenge geuwat njanggigir atawa nangkoeban bari dedeheman nandakeun njaring djeung marantjahan kijeu: „Saweuĵ¹⁴ di hateup, badong dikolong, boeboe di pipir hawoe, rambang di tēngah imah, oelah deukeut-deukeut kadijeu, ka itoe ka sabrang ka Palembang,” sabab eta manoe pangnjabana ti peuting ditoempakan koe djoerig, rek ngala soekmana djĕlĕma. Lamoen manggih noe heĕs sarta nangkarak, toeloĵ ditjokot soekmana, djĕlĕmana djadi gĕring. Anoe matak diparantjahan kitoe, soepaja oelah deukeut, sabab kasijeunna badong (boeboe gĕde), saweuĵ, boeboe djeung rambang.

Heulang kolejangkak.¹⁵

Lamoen aja kolejangkak disada gĕlak-gĕlik sĕmoe keueung wantji tēngah powe, eta maksoedna mapagkeun soekmana djĕlĕma, koe oerang koedoe diparantjahan kijeu: „hih kolejangkak mapagkan aing mah, tatjan hipoe boeboĵ batoe, tatjan asak panggang tjadas, tatjan tēpi ka djangdji aing. Lamoen sija ngabedjakeun noe gĕring,

De sit-oentjoewing.

Als een sit-oentjoewing zich aanhoudend laat hooren aan den rand van of midden in de kampoeng op het middernachtelijk uur, dan moet hij bezworen worden aldus: „Raden Satja Naja mijn stervensuur is nog niet daar, mijn tijd is nog niet gekomen, ga maar dadelijk heen.“ Als hij zich des avonds laat hooren maar niet te middernacht, dan wordt hij op dezelfde wijze bezworen, maar dan is zijn naam (dan moet men hem noemen) niet Raden Satja Naja maar ki Djakirana en ki Patrakirana.

Als hij zich over dag laat hooren, onverschillig op welk uur, dan is zijn naam weer anders, dan moet het zijn Raden Apěj en Raden Bajēm.

De reden waarom men hem door het bovenstaande bezweringsformulier moet afweren is, dat die vogel zich laat hooren om de ziel van de menschen tot zich te trekken.

De toeweuw of gorek-gorek.

Als een toeweuw of gorek-gorek (zoo heet de toeweuw ook, naar het geluid dat hij maakt), zich 'snachts laat hooren, dan gaan allen die (hem) hooren op zij of op den buik liggen en kuchen om aan te duiden dat zij wakker zijn en spreken het volgende bezweringsformulier uit: „er is een strik of net op het dak, een groote fuik onder het huis, een fuik op zij van de stookplaats en een oud werpnet midden in het huis, kom hier niet dicht bij, ga daarheen naar den overwal naar Palembang,“ want die vogel gaat er 'snachts op uit, omdat er een booze geest op zijn rug zit, die de ziel uit de menschen wil halen. Als hij iemand aantreft die slaapt en op zijn rug ligt, dan neemt hij dadelijk diens ziel en dan wordt die persoon ziek. De reden waarom men hem als boven bezweert is, dat hij niet nabij zou komen, want hij is bang voor een badong een saweuj een boeboe en een rambang.

De roode kiekendief.

Als een kolejangkak des middags zijn unheimisch vreesaanjagend gēlak-gēlik laat hooren, dan is het zijn doel om menschenzielen te halen, (eig. af te halen) en dan moeten wij hem op de volgende wijze bezweren: „foei kolejangkak wil je mij halen, maar de steen onder de heete asch gelegd is nog niet zacht en de geroosterde

poepoekan simboeran bae, dengdengan tandjeuran, djalan boentoe, koedjang potong." ¹⁶

Lamoen kolejangkak disada bari hibër ngoeriling di awang-awang, eta mah hajangeun nginoem, hibërna beuki loehoer ngarah tembong ka laoet, karana sagala heulang tara nginoem tjai waloengan, teu meunang koe sagala manoeke, koedoe nginoem tjai laoet bae, sabab tjaritana, waktoe njoesok sakabeh waloengan, heulang mah ngëdoel pisan teu daekeun miloe njoesok. Djadi sagala manoeke sakoer noe miloe njoesok, ngewaeun ka heulang, malah aja doewa bangsa manoeke, gagak djeung saeran, ¹⁷ katjida pisan geuleuheunana djeung wanina ka heulang, datang ka lamoen papanggih djeung heulang teh sakoemaha gëdene oge, teu daekeun ngalawan Lamoen geus tjape hibër, anggoer njoesop ngahephep bawaning sijeun.

Bëbëntje.

Lamoen aja bëbëntje disada ti peuting ngaliwat ngaloehoeran lëmboer, nangarakeun aja bangsat (euwah-euwah) asoep ka lëmboer eta, eta koedoe dedeheman nandakeun njaring. Diparantjahanana kije: "bengsal bengsal," nja eta soepaja eta euwah oelah meunang malingna.

Oengkoet-oengkoet. ¹⁸

Oengkoet-oengkoet sok beunang. dititah njaloekan kabogoh. Lamoen aja noe hajang papanggih djeung kabogoh, tapi teu wani njampeurkeun ka imahna, toeloej nejangen kai anoe dieunteupan koe oengkoet-oengkoet, nangtoeng deukeut tangkal kai teja bari dikëtrokan tangkal kai teh, tapi koedoe bisa djampena. Lamoen bisa djampena, sanggeus dikëtrokan tangkal kai noe dieunteupan sarta geus tamat djampena, toeloej oengkoet-oengkoet teh hibër nejangen djëlëma noe disëboet dina djampe teja; lamoen tatjan kapanggih ngalajang bae hibër. Dimana geus kapanggih, toeloej eunteup dina kai deukeut imah noe ditejangen teja, bari ngëlak bae disada.

tjadas is nog niet gaar, mijn tijd is nog niet gekomen. Als je (mij) wilt vertellen dat er iemand ziek is help hem, genees hem dan, maar dood hem niet." Als de kolejangkak zich laat hooren, terwijl hij in de lucht vliegende, kringen beschrijft, dan wil hij drinken, hij vliegt dan hoe langer hoe hooger om de zee in 't gezicht te krijgen, want de kiekendieven drinken nooit rivierwater, dat staan de andere vogelsoorten niet toe, (de heulang's) moeten zeewater drinken, omdat, zooals het verhaal luidt, toen al de rivieren werden gegraven, de kiekendieven zeer lui waren en niet mee wilden graven. Daarom hebben al de vogels die meegroeven een hekel aan de heulangs, en twee soorten vogels, de kraaien en de saeran, zijn zelfs zeer gebeten op en in het geheel niet bang voor hen, zoo zelfs dat als zij een heulang aantreffen deze dadelijk door hen vervolgd en aangevallen wordt, en de heulang hoe groot hij ook zij, hen geen weerstand wil bieden. Als hij al moe is van het vliegen, dan gaat hij liever zich verschuilen en verstoppen uit vrees.

De mannetjeskwartel.

Als een bēbēntje zich 's nachts laat hooren, terwijl hij over de kampoeng vliegt. dan duidt dat aan, dat er boosdoeners in de kampoeng zijn binnengedrongen, dan moet men kuchen om te kennen te geven dat men wakker is. De bezweringsformule luidt: „mis, mis,“ dat is opdat het stelen van die boosdoeners niet gelukke.

De oengkoet-oengkoet.

De oengkoet-oengkoet kan wel bevolen worden om iemands beminde, liefje te roepen. Als iemand zijn (of haar) beminde wil ontmoeten, maar niet in de nabijheid van haar huis durft te komen, dan zoekt hij een boom waarop een oengkoet-oengkoet is neergestreken, en gaat staan dicht bij dien boom en klopt er tegen, maar men moet (de daarbij behoorende) djampe kunnen (opzeggen). Als men dat kan, zal de oengkoet-oengkoet nadat men tegen den boom waarop hij gezeten is heeft geklopt en de djampe heeft opgezegd, wegvliegen om de persoon te zoeken die in de djampe is genoemd; als (zoolang) hij die nog niet aangetroffen heeft, blijft hij rondzweven. Heeft hij die persoon gevonden, dan strijkt hij neer op den boom die dicht bij het huis is van degene die gezocht wordt en laat zich dadelijk hooren.

Lamoen geus kadenge koe noe ditejangan teh, hajang indit bae nejang kabogohaa noe njampejan ¹⁹ oengkoet-oengkoet teja, sawareh mah sok toeloelj bae indit djeung sok aja noe didjawab koe djampe deui, lamoen bisa mah djampena, soepaja eta oengkoet-oengkoet balik deui mawa djampe pangdjawab teja. Anoe kitoe sok tara teurak koe djampe noe ti heula teja, anggoer noe njampejan ti heula teja teurak koe djampe noe pandeuri, beuki tambah hajang papanggih.

Kapërtjajaän oerang Soenda kana sagala oraj.

1. Lamoen oraj asoep ka imah mënëran waktöe kalapati ²⁰ eta teu hade katjida, matak kapapatenan (aja noe paeh) indoengna, bapana, atawa anakna noe boga imah teja.
2. Lamoen oraj asoep ka imah dina samarang ²¹ waktöe, lain dina waktöe kalapati, eta oge henteu hade, alamat baroentak, koe lantaran papasejaän deung batoerna salëmboer, atawa djeung pamadjikanana.
3. Lamoen oraj sisit naga asoep ka imah sarta tjitjing deukeut pabejasan, soemawonna lamoen ka djërona, bakal soegih katoeroet koe Nji Sri.
4. Lamoen asoep ka leuit, nja kitoe deui bakal soegih.
5. Lamoen asoep kana pare noe keur reuneuh ²² keneh, doemadkan bae parena loba tambah beubeunanganana ti batan sasarina.

Eta oraj naga sok dihormat-hormat pisan, dikoekoesan, disoegoeh-soegoeh koe roeroedjakan warna toedjoeh, Sok aja oge djalma noe nejang elmoena pangëmat oraj naga. Ari noe matak kitoe sabab eta oraj naga tjaritana pangasoeahna Nji Sri.

Reja toekang tani anoe wawoeh djeung oraj naga noe sok disarëboet "boedak," nja eta kadjadjaden Nji Sri. Eta naga babakoena bangoenna tjara oraj bae, sisitan, ngan sirahna djiga sirah entog lalakina, make koekoetjir; tatapi bisa oge mantjala poetra mantjala poetri, tęgësna mindah-mindah roepa.

Als dat gehoord wordt door de gezochte, dan wil deze dadelijk vertrekken om naar haar (of zijn) beminde die een „djampe“ over de oengkoet-oengkoet heeft uitgesproken, toe te gaan; sommigen vertrekken dadelijk maar er zijn er ook door wie met een andere djampe geantwoord wordt als zij de toepasselijke djampe daarvoor kunnen (opzeggen), en wel opdat de oengkoet-oengkoet terugkeere en die beantwoordingsdjampe overbrengt. Zulke personen zijn dan dikwijls niet geraakt door (niet onder den invloed geraakt van) de eerstuitgesproken djampe, veeleer komt degene die het eerst de djampe uitsprak onder den invloed van de laatste djampe, en wenscht hij nog sterker (zijn liefde) te ontmoeten.

Het geloof van de Soendaneezen met betrekking tot alle soorten van slangen.

1. Als een slang het huis binnenkomt juist op kalapati-tijd, dan is dat een heel slecht teeken, nl. dat er iemand zal sterven, de moeder, de vader of een kind van den eigenaar van het huis.
2. Als een slang het huis binnenkomt op welken tijd ook, maar niet op kalapati-tijd, dat is ook niet goed, (want) dat is een teeken van tweedracht en scheiding tengevolge van twist met de dorpsgenooten of de vrouw (van den huseigenaar).
3. Als een slang met drakensschubben het huis binnenkomt en dicht bij de rijstmand gaat liggen en vooral wanneer zij er in kruipt, dan zal men rijk worden en voorspoed hebben door (den invloed van) Nji Sri.
4. Als zij in de rijstschuur komt, dan zal men eveneens rijk worden.
5. Als zij kruipt door padi waarvan de aarvorming is begonnen, dan wordt de productie plotseling veel grooter dan deze gewoonlijk was.

Aan die slang wordt dikwijls groote eer bewezen, zij wordt bewierookt en herhaaldelijk onthaald op zeven verschillende soorten van roedjak. Ook zijn er dikwijls menschen die zoeken naar de wetenschap om door een tooverformulier (djampe) de slang te doen komen. De reden daarvan is dat die oraj naga, naar men verhaalt, de verzorgster is van Nji Sri.

Er zijn veel landbouwers die de naga-slang kennen, welke dikwijls „boedak“ wordt genoemd, dat is een incarnatie van Nji Sri. Die naga ziet er in hoofdzaak uit als een slang met schubben, maar haar kop is als die van een mannetjes manilla-eend, die een bosje haar op den kop heeft, zij kan echter ook mantjala poetra mantjala poetri, dat beteekent, van gedaante veranderen.

Ari disadana sada entog bae, hos-hosan. Gëdena sagëde pingping atawa leuwih gëde, tapi ana rek asoep ka leuit atawa ka imah, montjor kana lijang sa-asoep tjoeroek oge, bisa bae aboes. Ari asoepna ka leuit atawa ka imah teh sok malëm Djoemaäh atawa Salasa, anoe matak malëm eta koedoe njoegoeh, malah mandar kasoempingan. Saha-saha anoe wawoeh djeung "boedak" tangtoe oentoeng bae, sabab oepama manehna boga pare saleuit, ditjokot satëngahna, isoe kna pinoeh deui bae. Eta kitoe bae salawasna teu daekeun bejak-bejak, sababna nja-eta diteundeunan koe boedak."

6. Lamoen oraj santja ²³ asoep ka djëro lëmboer, eta hade; anoe boga lëmboer teja bakal manggih kaoentoengan,
7. Lamoen keur leumpang sëdja balangsijar dipëgat oraj noe matih, eta goreng, moal beubeunnangan balangsijarna, atawa meunang tjilaka, gëring katjida, atawa dipërgasa noe sedjen.
8. Kitoe deui lamoen oerang rek nambakeun noe gëring ka hidji doekoen, di djalan papanggih djeung oraj noe matih, soemawonna lamoen mëgat di pidjalaneun, ²⁴ alamat noe gëring teja moal tjageur ditambaän koe doekoen noe disëdja, atawa bakal tereh adjal.
9. Lamoen noe rek padoe atawa ngalawan moesoeh dipëgat oraj noe matih, eta tangtoe apës djaja (eleh).
10. Lamoen oerang rek ngala laeok, memeh antjroeob ka tjai manggih oraj noe madjoena ka tjai noe rek didjoegdjoeg koe oerang teja, bakal moal meunang laeok.
11. Lamoen noe rek moendjoeng ka hidji tëmpat sangët (padjaratan), di lawangna aja oraj gëde atawa oraj leutik tapi noe matih, eta djadi tanda jen noe ngagengenh didinja teu ngidinan asoep kadinja; koedoe balik deui bae.
12. Lamoen geus prak moendjoeng didatangan oraj ka hareupeun, geus kitoe eta oraj toeloëj naek kana tatangkalan noe deukeut kadinja, bakal moal djadi panëdja oerang, tapi digantian koe përkara noe sedjen.

Zij brengt een geluid voort als het geluid van de entog: „hos, hos.“ Zij is zoo dik als de dij (van een mensch) of dikker, maar als zij een rijtschuur of huis binnen wil gaan, dan gaat zij door een gat waar maar de wijsvinger door kan en komt er toch wel in. Zij gaat dikwijls in de rijtschuur of in huis op Donderdag of Vrijdag-avond, reden waarom men haar op die avonden (nachten) moet onthalen, voor het geval men (door haar) bezocht mocht worden. Alwie de „boedak“ kent, heeft zeker voorspoed, want als zoo iemand een schuur vol rijst heeft, en daar een gedeelte van afneemt, dan is (de schuur) den volgenden dag weer vol. En dat gaat altijd zoo door, (de rijst) kan niet op gaan en de reden daarvan is dat de „boedak“ er (steeds weer) bij doet.

6. Als een python op het erf komt, dat is goed; dan zal degene aan wie dat erf toebehoort voorspoed hebben, winst behalen.
7. Als men op reis (op weg) zijnde om wat te verdienen op eene vergiftige slang stuit, dat is een slecht teeken; de reis zal dan geen resultaat hebben (men zal niet verkrijgen, datgene waarvoor men is uitgegaan) of men zal door het een of ander onheil worden getroffen (zooals) eene zware ziekte of mishandeling door anderen.
8. Evenzoo is het een teeken voor iemand die een doekoen gaat halen voor een zieke en onderweg een vergiftige slang ontmoet, vooral wanneer deze juist in den weg ligt, dat de zieke niet zal genezen, wanneer deze behandeld wordt door de doekoen die men ging halen, dan wel spoedig zal sterven.
9. Als iemand die wil gaan procedeeën of den vijand bevechten op een vergiftige slang stuit, dan zal hij zeker verliezen.
10. Als iemand wil gaan visschen en vóór hij te water gaat een slang aantreft, die zich beweegt in de richting van het water waarheen die persoon gaat, dan zal hij geen visch vangen.
11. Wanneer men zich naar een heilige, gewijde plaats (graf) wil begeven, om daar gebeden op te zenden of i. d. en er ligt aan den ingang een groote dan wel eene kleine slang, maar een giftige, dan is dat een teeken, dat (de geest) die daar te bevelen heeft (onder wiens invloed de plaats staat), niet vergunt om daar binnen te gaan; dan moet men maar terugkeeren.
12. Als iemand reeds aan het bidden is (zie boven sub 11) en vóór zich een slang op zich af ziet komen, die daarna in een nabijstaanden boom klimt, dan zal hij zijn doel niet bereiken, maar iets anders in de plaats gesteld worden (van hetgeen hij wenschte).

13. Lamoen oerang maehan oraj, bakal meunang soenat (meunang gandjaran di aherat).
14. Oraj santja ana geus neureuj sato noe gëde, awakna sok miloe boeroek ka sato noe diteureuj teja; lamoen satona geus boeroek pisan katoet ka toelang toelangna, manehna tjageur deui, sababna boga moestika²⁵ diteundeunna dina boentoet.

Kijeu tjaritana:

Djaman baheula aja hidji paninggaran bëbëdil ka leuweung. Ari datang ka leuweung, manggih bangke oraj santja geus boeroek oetjoetan, ngan boentoetna nantjëb kana taneuh hënteu miloe boeroek, djeung dina têngah têngahna bangke oraj teja aja boros kaso djali.

Heubeul-heubeul manehna parëng bëbëdil deui, nja kaleuweung noe aja bangke oraj teja. Ari kaso teh kasampak inggoej²⁶ bae, toeloj disampeurkeun, bët oraj santja teja keur paparilitan, sidik-sidik awakna katiroek koe kaso. Manehna karoenjaeun, pek ditilas kaso noe niroek kana awakna teh. Barang kasona sapat, orajna ngoedag, paninggaran loempat satakër tanaga bawaning sijeun; oraj ngahantëm bae ngoedag teu eureun-eureun, toengtoengna gek paninggaran dijoek bawaning geus teu koewat loempat, pikirna geus pasrah bae diteureuj oraj teh. Tatapi eta oraj teu koewa-kijeu, ngan ngëploek²⁷ bae mere boeli-boeli,²⁸ nja-eta moestika, toeloj ngalejor deui Eta moestika top²⁹ dikandoeng dina samping. Ari dina beuteungna aja raheut, sanggeus ngandoeng moestika teja, doemadakan raheutna hade.

Dongeng oraj santja noe matak teu matih

Djaman baheula eta oraj santja matih kabina-bina, datang ka lamoen njanghareup kamana bae, djalma-djalma noe aja di tëmpat hareupeunana gëmpar garëring panas.

Waktoe harita aja deui oraj gëde tapi teu matih, nja eta oraj laki. Eta oraj laki hajangeun pisan ngabogaän kamatihan oraj santja, sarta geus lila nejangna akal ngarah kamatihan oraj santja, wëleh bae teu manggih akal. Barang dina hidji mangsa oraj laki

13. Als iemand een slang doodt, dan is dat een verdienstelijke daad (daarvoor wordt men in den hemel beloond).
14. Als de python een groot dier heeft verzwolgen, dan volgt haar eigen lichaam het verteeringsproces van het ingeslikte dier; als dat dier reeds geheel verteerd is met inbegrip van het karkas, dan wordt zij (de slang) weer beter, omdat zij een moestika bezit, (die) zij bewaart (of verbergt) in hare staart.

Aldus luidt het verhaal er van:

Er was eens een jager die naar het bosch ging om te jagen. Toen hij daar kwam trof hij het kreng van een python aan, dat al tot ontbinding was overgegaan, alleen de staart stak in den grond, en was niet mede vergaan en midden in het kreng van de slang groeide jong rietgras (glagah).

Lang daarna ging hij weer jagen en wel toevallig naar het bosch waar het kreng van die slang lag. De kaso trof hij aan (zag hij) welig groeiende, vervolgens ging hij er op af en zie, daar was de python die zich in allerlei bochten kronkelde, het was duidelijk zichtbaar, dat haar lichaam door de kaso doorboord was. Hij had medelijden (met de slang) en hakte de kaso door, welke door haar lichaam heen stak. Toen die kaso doorgehakt was vervolgde zij (den jager); deze vluchtte zoo snel hij kon, omdat hij bang was; de slang bleef hem maar zonder ophouden vervolgen, eindelijk ging de jager zitten, omdat hij geen kracht meer had om te loopen, en dacht dat hij er maar in moest berusten om door de slang verslonden te worden. De slang deed hem echter niets, maar gaf hem een fleschje en dat was de moestika (daarin was de m^p), vervolgens kroop zij verder. Die moestika droeg (bewaarde) hij in (de plooien van) zijn saroeng. Nu had hij een wond aan zijn buik, en nadat hij die moestika (daarop) gedragen had, genas die wond dadelijk.

Waarom de python niet vergiftig is.

In vroegere tijden was de python zeer vergiftig, in die mate, dat als zij zich waarheen ook wendde, de menschen die daar woonden ziek lagen met koorts.

In dien tijd was er nog een andere groote slang, maar die niet giftig was, nl. de oraj laki. Die oraj laki was zeer verlangend om de kracht (het gif) te bezitten van de python, en zocht al lang naar een middel om haar gif (machtig te worden), maar te vergeefs

keur di leuweung, sarta oelatna keur, sémoe soesah pisan, papanggih djeung hidji gagak bodas. Gagak bodas nendjo oraj laki sémoe soesaheun, gantjang nanja, pokna: "oraj laki koe naon roepa silaing sémoe noe keur soesah kabina-bina teuing?" Oraj laki ngadjawab: "euh énja oerang teh keur soesah, koe hajang boga kamatihan tjara oraj santja." Gagak bodas ngomong deui: "ih gampang ari hajang boga kamatihan mah, keun koe dewek dipangrëboetkeun ti oraj santja." Omong oraj laki: "doeh atoech seekoer lamoen silaing daek noeloengan ka dewek, mangrëboetkeun kamatihan oraj santja." Tjek gagak bodas: "ih énja geura ajeuna ge beunang, heg dagoan didijeu koe silaing."

Tidinja gagak bodas gantjang hibër nejangana 'oraj santja, teu lila kapanggih. Gagak djol-djol³⁰ nanja bae ka oraj santja pokna: "oraj santja, bedjana mashoer pisan silaing boga kamatihan noe teu kira-kira matihna. Tjing oerang hajang njaho kamatihan silaing, pangnoempoeurkeun djëlëma-djëlëma saeusina lëmboer itoe, tapi silaing oelah oendoer ti dijeu." Tjek oraj santja: "énja oerang boga kamatihan noe katjida matihna, geura koe oerang rek diseuseup³¹ ti dijeu itoe lëmboer teh, sing datang ka paraeh djëlëmana." Koe oraj santja pek diseuseup eta lëmboer ti kadjaoehan, sanggeus diseuseup oraj nitah ka gagak pokna: "tjik geura tejang énja geus paraeh." Gagak toeloëj hibër ka lëmboer, bënër saomongna oraj santja. Gagak ngomong deui: "oraj santja ari dewek koe hajang-njaho" di roepana eta kamatihan teh. Djawab oraj: "hade geura eta bawa daoën kadijeu keur wadahnya. Daoën dibawa koe gagak ka hareupeun oraj, nja eta daoën poeloes³² djeung tareptep³². Ohek, ohek,³³ oraj santja ngoetahkeun kamatihan sarta ngomong: "toeh kitoe roepana kamatihan oerang teh." Barëng kamatihan geus di loewar kabeh, gantjang koe gagak dipatjok, dibawa ka oraj laki sarta dibikeun, toeloëj gagak hibër deui, dihantëm dioedag-oedag koe oraj santja, beurang peuting hënteu wëleh ngoedag-ngoedagna, ngaliwat pirang-pirang goenoeng, pirang-pirang lëbak. Kabënëran manggih djëlëma noe keur njëlëp koe nila, gagak oedjoeg-oedjoeg boes bae neuleumkeun maneh kadinja, ana hibër, roepana geus djadi hideung; kog³⁴bae oraj santja teh ngoedagna eureun, pangirana lain gagak anoe tadi.

Sanggeus oraj santja kaleungitan lari, toeloëj balik deui kana oeroetna, rek moeloengan soegan aja keneh noe tinggaleun, tapi

zij vond geen middel. Toen de oraj laki eens in het bossh was en er zeer bekommerd uitzag, ontmoette zij een witte raaf. Deze, ziende dat de oraj laki er zoo verdrietig uitzag, haastte zich haar te vragen: "oraj laki waarom ziet ge er zoo erg bekommerd uit?" De oraj laki antwoordde: "ach het is waar dat ik verdriet heb, ik verlang zoozeer gif te bezitten zooals dat van de python." De raaf hernam: "wel het is gemakkelijk om (dat) gif te verkrijgen, ik zal dat wel voor jou aan de python ontrooven." De oraj laki zei daarop: "wat zal ik je dankbaar zijn, als je mij wilt helpen" door dat voor mij te doen." De raaf zeide: "wel zeker, je krijgt het nog heden (dadelijk), blijf hier maar op mij (op het gif) wachten."

Toen vloog de raaf spoedig weg om de python te zoeken, en niet lang daarna trof hij haar aan. De raaf vroeg al aan de python terwijl hij nog aan kwam vliegen: "oraj santja, gij zijt zeer beroemd wegens het bezit van een gif dat buitengewoon krachtig werkt. Ik zou wel eens willen weten hoe sterk de kracht van je gif is, verdelg eens voor mij (d. w. z. om mij te overtuigen) al de menschen in het dorp daar ginds, maar je moet niet van hier weggaan." De python zeide: "het is waar dat ik in het bezit ben van gif dat zeer sterk van werking is, kijk, ik zal van uit de verte het dorp daar ginds opzuigen (d. w. z. zuigen met den kop gericht naar dat dorp) zoodat alle bewoners er van zullen sterven." De python deed dat en daarna zeide zij tot de raaf: "ga nu eens kijken of ze inderdaad dood zijn." De raaf vloog toen naar het dorp en het was juist zoo als de python gezegd had. Toen zeide de raaf: "oraj santja ik zou heel graag willen weten hoe dat gif er uitziet." De slang antwoordde: "dat is goed, breng maar een paar bladeren hier om het in (op) te doen. De raaf bracht bladeren vóór (den bek van) de slang, en wel dao en poeloes en dao en tareptep. De slang braakte haar gif uit en zeide: "daar, zoo ziet mijn gif er uit." Nauwelijks was het gif er allemaal uit, of de raaf pikte het op bracht het naar de oraj laki, gaf het haar en vloog daarna weg, hardnekkig vervolgd door de python; nacht en dag hield die vervolging aan over bergen en dalen. Toevallig kwam (de raaf) voorbij iemand die bezig was te verven met indigo; zij dompelde zich daar zoo maar in eens in, en toen zij weer opvloog was zij al zwart geworden; plotseling hield de vervolging van de python op, die dacht dat het niet de raaf van zoo even was.

Nadat de python het spoor (van de raaf) was kwijtgeraakt keerde zij terug naar de plaats waar zij aanvankelijk was geweest, om

lapoer geus diparoeloengan ³⁵ manten koe oraj-oraj noe sedjen noe maratih ajeuna kajaning, oraj wělang, oraj boengka, oraj lěmah djeung salijan ti eta.

Daoen poeloes djeung daoen tareptep nja ti harita meunangna peurah.

Katjaritakeun oraj laki sanggeusna meunang kamatihan, boengah kabina-bina, toeloej ngadjoegdjoeg ka laoet; di laoet ngarengkolan hidji poelo meh tēpoeng gělang, sarta sapandjangna teu eureun-eureun ngoedag-ngoedag boentoetna, pangirana, boentoet oraj noe sedjen,

Tjaritana, kamana bae eta oraj laki njanghareupna, geus tangtoe djělěma-djělěma noe aja dihareupeunana keur oesoem gěring panas, sabab kahebos ³⁶ koe kamatihanana.

(het gif) op te rapen (op te likken), als er nog wat overgebleven mocht zijn, maar dat restant was al goed en wel opgelikt door de andere slangen, die thans vergiftig zijn, zooals de oraj wëlang de oraj boengka, de oraj lëmah en andere.

De poeloes- en tareptep-bladeren hebben van toen af hun venijn ontvangen (waardoor zij bij aanraking een brandend gevoel veroorzaken).

Er wordt verteld, dat de oraj laki nadat zij (het) gif gekregen had, zeer verheugd was en naar zee ging; daar slingerde zij zich om een eiland, zoodat zij bijna een cirkel vormde en altijd door zonder ophouden haar staart vervolgde, denkende dat het de staart was van eene andere slang.

Men vertelt dat waarheen de oraj laki zich wendt, onder de menschen die vóór haar uit wonen gedurende eenigen tijd koorts heerscht, omdat zij aangeblazen zijn door haar giftigen adem.